

## ***Lars Anell och Birgitta Nygren:*** **U-länderna och världsordningen**

Lars Anells och Birgitta Nygrens bok *U-länderna och världsordningen* (Liber Forlag, Stockholm 1978, ca 260 s, 20 kr) är en bakgrundsstudie till projektet "Sverige i en ny ekonomisk världsordning" vid Sekretariatet för framtidsstudier. Bokens syfte är enligt författarna (a) att ge ett bättre underlag för debatten

om en ny internationell ekonomisk ordning (NIEO), (b) att kritiskt granska de viktigaste u-landskraven på NIEO samt (c) att ange några krav som måste ställas på en rättvis ekonomisk världsordning.

För att ge ett bättre underlag för debatten om u-ländernas krav på NIEO har författarna ansett det vara nödvändigt att

ge en utförlig historisk beskrivning av den nuvarande världsordningens framväxt. Boken inleds därför med en utförlig beskrivning av denna process. Utgångspunkten tas i industrialiseringen och kolonialismen som delade in världens länder i "rika" och "fattiga". Efter andra världskriget utformades så den ordning som ännu idag får anses vara den rådande, även om den är under upplösning. Denna världsordning, med det allmänna tull- och handelsavtalet GATT, ett system med fasta växelkurser, den internationella valutafonden IMF och Världsbanken IBRD som ursprungliga huvudbeståndsdelar, var en ordning skapad och dominerad av industriländerna med USA i spetsen. U-ländernas ställning i den internationella världsordningen var vid ordningens tillkomst mycket svag.

Efter beskrivningen av hur den rådande världsordningen vuxit fram diskuterar författarna hur denna ordning fungerat. Man konstaterar därvid att den internationella ekonomiska ordningen fungerade väl under sextioalet, ett decennium kännetecknat av hög och stabil tillväxt i den internationella ekonomin. Handeln liberaliserades och u-länderna beviljades speciella handelspreferenser. Det internationella valutasystemet fungerade också tillfredsställande under större delen av detta årtionde. Under sjuttioalet förändrades dock situationen. Problemen för det internationella valutasystemet kulminerade och systemet med fasta växelkurser bröt samman 1973. Samma år beslöt OPEC-länderna om en fyrdubbling av priset på olja. Denna kraftiga prishöjning resulterade i betalningsbalansproblem och tilltagande protektionism i de icke oljeproducerande länderna. Följden blev en kraftig depression med stor arbetslöshet och stor osäkerhet om den framtida ekonomiska utvecklingen.

I samband med denna kris för den rådande ordningen kom u-ländernas krav på en ny världsordning att ta mer fast form. 1974 antog FN en deklaration om och ett handlingsprogram för en ny internationell ekonomisk ordning. Bakom

detta beslut låg en utveckling av u-landsrörelsen och dess krav som kan föras tillbaka till 1955 och den afro-asiatiska konferensen i Bandung i Indonesien. Författarna ger i kapitel 3 en intressant och mycket informativ beskrivning av denna process som, genom UNCTAD-konferenser och möten mellan de alliansfria u-landerna, ledde fram till FN-beslutet om NIEO. I detta kapitel finns också en utförlig beskrivning av innehållet i FN-beslutet samt av de olika internationella konferenser som följt på detta beslut. Utan att gå närmare in på kapitlets innehåll vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att författarna så utförligt beskriver processen bakom NIEO, något som oftast saknas eller är alltför knapphändigt behandlat i liknande skrifter.

I bokens fjärde och femte kapitel granskar författarna de olika u-landskraven på NIEO. Mest intressant tycker jag att granskningen i bokens femte kapitel är. I detta kapitel, "En rättvis världsordning", diskuterar författarna öppet och engagerande flera kontroversiella frågor som säkert kan stimulera till eftertanke och debatt. Med vilken rätt framför u-länderna sina krav på NIEO? Vad krävs av en rättvis världsordning? Kommer den föreslagna nya ordningen att vara en rättvis ordning? Kan det centrala rättviseproblemet i världen huvudsakligen anses bestå av en fördelningsfråga längs nationsgränserna eller skall också fördelningsproblem inom nationerna inkluderas? Vid diskussionen av dessa frågor tar författarna klar ställning för de fattiga människorna i världen snarare än för de fattiga länderna.

En av författarnas slutsatser om NIEOs effekt på situationen i u-länderna är att även om den kan leda till att mer resurser överförs till dessa länder, kommer fördelningen i flertalet u-länder att ske på ett sätt som inte ger den fattigare delen av befolkningen någon del av de växande resurserna. Vidare fastslås att "det är helt enkelt en illusion att tro att världens avgörande rättvisefrågor löses vid internationella förhandlingsbord. Det är fortfarande så att de beslut som direkt påverkar människors situation till allde-

les övervägande del fattas inom nationalstaten" (s 191). Problemet med den globala rättvisan kan enligt författarna "endast lösas om en rättvis internationell ekonomisk ordning kopplas till rättvisa nationella ordningar" (s 193).

Ett sätt att göra en sådan koppling, som författarna anser vara värt att prova, är att i GATT införa en socialklausul som tvingar länder, som vill bedriva handel i enlighet med GATT-avtalet, att garantera vissa minimivillkor för löntagarna. Det är dock viktigt att hålla i minnet att en eventuell socialklausul i GATT framför allt kan väntas komma att beakta situationen för löntagarna i u-ländernas exportindustrier. De fattigaste delarna av u-landsbefolkningen skall därför inte hoppas för mycket av åtgärder av detta slag. Vill man komma till rätta med dessa grupperns problem tror jag, liksom författarna ger uttryck för i avsnitt 4.5, att "biståndet är sannolikt den mest effektiva metoden att befrämja en rättvis världsordning. Det kan riktas direkt mot de behov det gäller. Det kan kopplas till mottagarlandets egna åtgärder" (s 182).

I bokens sista avsnitt betonas enigheten hos u-landsgruppen som en viktig faktor för att u-landerna verkligen skall få sina krav på NIEO tillgodosedda i praktisk politik. Tyvärr måste jag instämma i författarnas pessimism vad gäller de industrialiserade ländernas vilja att ge upp privilegier om det går att undvika. Detta speciellt om åttiotalet, liksom större delen av sjuttioalet, kommer att kännetecknas av omfattande ekonomiska problem för dessa länder.

Anells och Nygrens bok fyller väl sin

plats i den svenska litteraturen om NIEO. Genom sin grundliga och mångfasetterade behandling av bakgrunden till och innehållet i u-landskraven på NIEO är boken lämplig för de som önskar en bra introduktion för vidare studier. Detta förstärks av att boken är skriven på ett lätt språk och inte förutsätter några förkunskaper hos lasaren. Genom att förse varje kapitel med en sammanfattning skulle emellertid läsbarheten kunna bli ännu bättre. Till det positiva med boken hör också den mycket omfattande litteraturförteckningen. En tveksamhet inställer sig dock vid läsandet av boken. Denna tveksamhet hänger samman med den omfattning som den historiska beskrivningen i kapitel 2 fått. Om man betraktar boken som den delrapport den faktiskt utgör, är det min uppfattning att detta kapitel kunnat få en mer översiktlig karaktär. Det är enligt min mening en väsentlig skillnad mellan den beskrivning som är nödvändig för att ge en bred läsekrets kunskap om historien bakom den rådande ekonomiska världsordningen och u-ländernas krav på förändringar av denna, och den beskrivning som erfordras för att lägga grunden för en framtidsstudie om Sveriges roll i en framtida världsordning. Detta är naturligtvis en avvägningsfråga dels mellan de olika krav på framställningen som bokens syften uppställer, dels mellan den tid som projektarbete skall ägnas åt bakgrundsstudier av det slag som denna bok utgör och den tid som skall ägnas åt projektets huvudfrågor.

Fil kand *Göte Hansson*  
Lunds universitet